TA NER HIMLEN TILL JORDEN

Skogen, klimatet och allt det andra

Ta ner himlen till jorden

Text: Malin von Essen, Malin von Essen AB
Omslagsillustration: Frida Hammar
Naturfoto: Andreas Palmén där inget annat anges.
Grafisk form: Kommunikationsenheten,
Umeå universitet
Tryck: Cityprint i Norr, 2022

Kontakt:
Erland Mårald, projektledare, Umeå universitet,
090-786 65 45, erland.marald@umu.se
Annika Mossing, kommunikatör, Sveriges lantbruksuniversitet,
090-786 8221, 072-710 39 44, annika.mossing@slu.se

Ta ner himlen till jorden är finansierat av Formas,
ett statligt forskningsråd för hållbar utveckling.

Inledning – om projektet

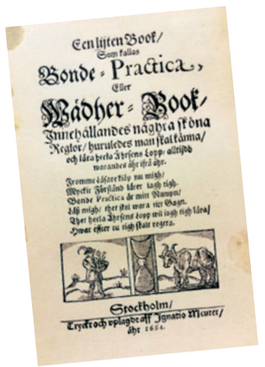
I projektet ”Ta ner himlen till jorden” har vi jobbat med att göra klimatfrågan konkret och angripbar på ett lokalt plan med hjälp av skogen. Projektet utgår från att klimatet både är något fysiskt, samhälleligt och kulturellt, och från att skogen är en plats där klimat, samhälle och individer möts.

Ofta kopplas klimatförändringarna samman med gräns- och generationsöverskridande fenomen som verkar ”där uppe i himlen”. Det är något abstrakt och statistiskt utläsbart som bäst förstås av experter och som hanteras av politiker på globala toppmöten. Som en följd av denna dominerande klimatberättelse blir enskilda människor och platser betydelselösa, och det känns omöjligt att påverka klimatförändringarna och kontrollera sin egen livssituation. Samtidigt läggs en stor börda på individen att agera klimatsmart. Här uppkommer ett glapp mellan klimatet ”där uppe” och människor ”här nere”. Detta visar sig inte minst i de framträdande reaktionerna på klimathotet – klimatångest eller klimatförnekelse.

Men finns det inte något som ligger mellan klimathotet som en global fråga och enskilda individer? En utgångspunkt för projektet är att ”klimatet” även innehåller mångfacetterade kulturella idéer, som inte kan förstås oberoende från det kulturella sammanhang där idéerna har formats. Till skillnad från det ständigt växlande vädret, har klimatet hittills setts som något stabilt som gjort det möjligt att planera för framtiden (tänk till exempel på Bondepraktikan). Det är denna kulturella ordning som klimatförändringarna nu hotar – de underminerar den värld vi känner. Med andra ord, eftersom klimatet också består av kulturella dimensioner måste försök att hantera klimatförändringarna inkludera kulturella svar. Alltså har den avgörande frågan för projektet varit hur man kan ”ta ner himlen till jorden” så att klimatfrågan blir viktig för människor i deras vardag och hur man därmed kan göra det möjligt för dem själva att möta klimatutmaningarna på ett konstruktivt och inkluderande sätt i lokala sammanhang.

I den här skriften delar vi med oss av slutsatser och reflektioner från arbetet med att ta ner himlen till jorden. Genom en dialogprocess med återkommande workshopar och en bred uppsättning deltagare från Vindeln och Umeå respektive Lessebo och Växjö, har klimat knutits till skog, samhällen och människor. Genom deltagarnas utbyte av synsätt och erfarenheter samt förankring i sina lokalsamhällen, kunde den övergripande diskussionen om ”klimatet” som en global helhet brytas ner till många olika klimatfrågor, varierande förhållningssätt och ett antal möjliga lokala samarbeten. Dessutom presenteras i denna skrift hur projektet arbetat med att skapa ringar på vattnet genom sitt arbetssätt, bland annat med hjälp av studiecirklar.

Med denna skrift vill vi inspirera människor på olika platser och sammanhang att i samspel med varandra staka ut lokala handlingsvägar för att tillsammans skapa handlingskraft för att möta klimatförändringarna.

Een lijten Boek/
Som heetas
Bonde-Practica,
Eller
Wädher-Book/
Innehållandes några skona
Regler/ huruledes man skal kåma/
och låra weta Årsens Loop/ alltijdh
warandes sijr til dags.
Jeremie 5. Låter vår Gud nu mijdh/
Medh sijnesijnd låter taga tijdh/
Bonde Practica de mine Nampne/
Låt mijgh/ eher ähn wara vor Dagen.
Wher heela Årsens Loop wil ieagh tijdh låra/
Hoor effter ni tijdh skole regera.
Stockholm/
Tryckt och uplagder Af Ignatio Meurer/
Åhr 1664.

Historiskt har tänkandet kring klimatet – och vädret – varit en del av kulturen. Bondepraktikan, som kom i sin första version 1662, handlade om att förutsäga vädret för att kunna planera jordbruket.

TEXT: Erland Mårald,
professor i idéhistoria

Utmana gamla tankesätt

Siffror, modeller och scenarier är ett utmärkt sätt att vetenskapligt fastställa och beskriva klimatförändringarna och deras effekter. Men funkar verkligen samma utgångspunkt för att väcka en bred samhällsomställning mot ökad hållbarhet? Går det ens att kontrollera omställningen till ett hållbart samhälle? Många verkar tro det, men hittills har inte den negativa utvecklingen brutits och framgångarna är spridda.

Vår tes är att man skulle kunna tänka tvärtom, för vad är det som ger mål, strategier, teknik och vetenskap rörande hållbarhet en vidare mening? Knappast enbart mer kunskap, mer teknik och mer styrning. Vanligt är att se klimat, miljö och hållbarhet som något man kan se på utifrån och som kan ”optimeras” som om det vore en mekanisk apparat. Men vi är ju en del av både klimatet och miljön och vad som är hållbart är ofrånkomligt sammanbundet med våra samhällen, beteenden och tänkande. Förändring måste alltså komma inifrån och svara mot olika toner i samhället men med en bredare gemensam klangbotten för att få verkan.

Vi bjöd med detta som utgångspunkt in människor med lokal och skoglig förankring men med vitt skilda synsätt och intressen. Genom återkommande exkursioner och workshopar har vi undersökt vad som är viktigt för skogens intressenter på lokal nivå (se illustration på nästa sida). Tillsammans fick de diskutera frågor som kändes viktiga för dem och de fick därmed både artikulera sina egna synsätt och lyssna på andras. Det fanns ett stort sug att diskutera med varandra, och ofta en trötthet över de gamla svaren och konflikterna. Vår utgångspunkt när vi planerade processen var att det ofta är i det oväntade mötet som nya idéer kan få näring och gro. Det är också i mötet mellan människor som nya begrepp och sammanhang skapas och det kan bli möjligt att se länkar man inte såg tidigare. Detta sätt att arbeta utgår från att det är viktigt att lära av varandra för att skapa lokalt anpassade handlingsvägar.

Det räcker dock inte bara med dialog och utbyte. För att initiera förändring måste gamla tankesätt utmanas och nya synsätt öppnas. Genomgående i projektet har vi forskare vägrat att ge deltagarna entydiga svar, avskalade fakta och färdiga paketlösningar. I stället har vi, underbyggt utifrån våra olika forskningsområden, presenterat en mångfald av perspektiv på skog och klimat. Detta innefattar såväl historiska som framtida perspektiv samt hur skog och klimat på olika sätt kopplar till kultur, politik, ekonomi, skogsskötsel och naturvetenskapliga rön. Vi har betonat att det också alltid finns olika värderingar inblandade – hur vill deltagarna att skogen, lokalsamhället och världen i stort ska förändras? När fakta och värderingar kopplas till varandra skapas aldrig bara ett alternativ. Det finns i stället många möjliga handlingsvägar med både för- och nackdelar.

I förlängningen handlar detta om hur samhällen omformas och hur demokrati kan förnyas. I motsats till att se det demokratiska systemet som något som främst sker via val vart fjärde år och som sedan styr medborgarna, är det medborgarnas samspel och sammanhängande engagemang som ger förutsättningar för att demokratiska institutioner ska kunna agera ändamålsenligt. Det är också först när ett sådant utbrett, men mångsidigt, engagemang finns som kunskapssökande, teknik och genomförande får en konstruktiv riktning i en hållbarhetsomställning. Tänk om det kan uppstå snöbollseffekter när rörelsen sätter i gång på flera platser ungefär samtidigt!

Torkan 2018
Bredbands-utbyggnad 2005
Arbetarrörelsen 1910...

Klimat och hållbarhet i alla läroplaner

Möjlighet att tjäna pengar på annat än virkes-produktion i skogen

Mer som förenar än som skiljer
Hur viktigt kunskap är i kris
finns möjligheter
Uppskatta närområdet
Mer nätverk

Ökad samordning inom lokalsamhället

Utveckla lokala förutsättningar för andra trädslag tex möbelindustrin som varit stark och som delvis finns kvar

Starka lokalsam-hällen är framtid-en men vi lever i en global värld och måste anpassa oss till det.
Mer mångfald i ägande och skötsel av skogen

Kommunal träbyggnads- och skogsstrategi
Lokal implementering av Agenda2030
Decentralisering och lokalt inflytande

Ökad lokal produktion och minskad import

WORKSHOP 1

Hur har vi ställt om lokalsamhället tidigare?

Vad kan vi lära oss av det när vi möter klimat-förändringarna?

WORKSHOP 2

Hur vill vi att vårt lokalsamhälle ska se ut om 100 år?

Vilka steg behöver vi ta för att nå våra visioner?

WORKSHOP 3

Hur kan vi anpassa vårt brukande av skogen i ett förändrat klimat?

Vilken roll vill vi att skogen ska spela i våra lokalsamhällen?

WORKSHOP 4

Vad kan vi göra till-sammans här och nu?

Vad behöver vi hjälp med och på vilka sätt?

Samhällsomställning börjar på en plats

TEXT: Janina Priebe,
forskare i miljöhistoria

Var finns hävstången för samhällsomställning?
Det pågår ett samtal om behovet av en samhällsomställning. Det har något med hållbarhet att göra och det är något stort. I januari 2021, efter ett knappt år med Covid 19-pandemin, uttryckte FN:s generalsekreterare António Guterres sig så här kring vad en stor omställning betyder: Våra samhällen måste gå ”från katastrof till återuppbyggnad; från förtvivlan till hopp; från status quo till transformation”.

Samhällsomställning innebär omfattande och grundläggande förändring. Det handlar inte om vilka bränslen vi använder i våra bilar, vilka bananer vi köper i livsmedelsbutiken eller hur vi sorterar våra sopor. Det handlar om något mycket mer genomgripande – en strukturell förändring som påverkar hur vi tänker om våra åsikter och värderingar och om hur vi ser på våra relationer till varandra, både i byn eller grannskapet och också inom staten och globalt. Allt ”kokar ned till” hur vi formulerar vår önskade framtid och ser på vägen dit.

I forskningsstudier som försöker visualisera samhällstransformation ser man ofta figurer som visar en hävstång som flyttar på ett stort objekt, ofta en jordglob. Metaforen handlar om att hävstångskraften ska leda till ett globalt skifte. Men finns det en sådan ”global hävstång”? I vår studie följde vi ett spår för att i stället försöka hitta hävstången på ”marknivå”. Vi utgick från fyra lokalsamhällen; Vindeln och Umeå i Västerbotten samt Lessebo och Växjö i Småland.

Förändring upplevs och skapas lokalt
Lokalsamhället är den plats där man bor och har dagliga kontakter med grannar. Det finns i regel samhällsservice som skola, förskola och kanske ett bibliotek. Många uträttar sina dagliga ärenden i lokalsamhället som också är en plats med en fysisk omgivning och miljö i vilken man rör sig på väg till skola och jobb och under fritiden. Lokalsamhället har en social, ekonomisk, känslomässig och också politisk dimension, eftersom utbudet av samhällsservice i lokalsamhället påverkas av politiska beslut.

Vi bad våra deltagare reflektera över vilka viktiga förändringar deras lokalsamhällen hade berörts av historiskt. Det uppfattades av deltagarna ofta ha handlat om frågor som berör det vardagliga livet, men också om händelser i samhället i stort som fick återverkningar lokalt. Deltagarna lyfte till exempel fram ett mångårigt lokalt engagemang för att få till stånd en cykelväg och en gemensam proteströrelse för att skydda en skogsdunge från bostadsbyggande. De tog också upp finanskrisen och förändrade regler kring skogsägande, liksom Sveriges inträde i Europeiska unionen, torkan 2018 och Fridays for Future-rörelsen som Greta Thunberg startade. Deltagarna upplevde att alla dessa händelser hade påverkat lokalsamhället.

Vi kunde se i vårt material att en förändring kan ha upplevts som stor och som omvälvande även om den inte alls verkar så dramatisk när man tittar på den utifrån och i efterhand. De förändringar deltagarna lyfte fram inträffade inte heller nödvändigtvis plötsligt. Vi kunde också se att förändringar i lokalsamhället upplevdes på olika sätt av olika deltagare.

När deltagarna reflekterade kring hur lokalsamhället hade hanterat de historiska förändringarna visade sig omställning ha handlat mycket om handlingskraft, både på individnivå och inom lokalsamhället. Med handlingskraft menade deltagarna till exempel att man hade både mental kraft och tid i sin vardag för att ta sig an ett gemensamt projekt. Ofta framhävdes eldsjälar som mycket viktiga för att engagera andra och visa att flera var berörda så att en ”kritisk massa” kunde skapas.

Samhällsomställning då och sen
Det intressanta var att när vi bad deltagarna reflektera kring vad framtida samhällsomställning innebär, så handlade det ofta om digitalisering och teknologisk utveckling, hantering av globala miljökriser eller storskaliga förändringar i det globala ekonomiska systemet. Global styrning uppfattades också som en viktig källa eller utgångspunkt för förändring. Det fanns alltså en skillnad i hur deltagarna beskrev hur de tror att framtida omställning av samhället kommer att gå till jämfört med hur de hade beskrivit att förändringar hanterats historiskt. Framtiden handlade inte alls lika mycket om människorna själva och kanske ännu mindre om lokalsamhället, eftersom drivkrafterna till förändring uppfattades vara för stora (globala) eller för ”högt upp” i hierarkin (Förenta nationerna).

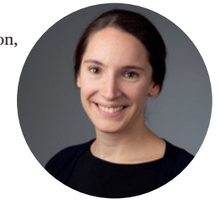
Ett överväldigande projekt
Omställning till hållbarhet behandlas ofta som ett stort och kanske till och med överväldigande framtidsprojekt, både inom forskning och politisk styrning. Därför valde vi att använda oss av historiska perspektiv i arbetet med de lokala grupperna. Genom att reflektera över historiska förändringar med lokal betydelse blev potentialen och handlingskraften i lokalsamhället synlig. Mycket av kraften visade sig ligga i samarbete mellan politiska intressen, i samspel mellan olika perspektiv och samhällsnivåer, i engagemang för att förbättra den gemensamma miljön i lokalsamhället och också i att det fanns fysiskt, mentalt och ekonomiskt utrymme att vara delaktig i gemensamma projekt.

En slutsats vi kom till i våra analyser är att samhällsomställning får betydelse och mening först när den sätts i ett sammanhang och att olika människor lägger in olika betydelse i begreppet omställning, Detta är också ett tema som fått mer och mer uppmärksamhet inom hållbarhetsforskningen de senaste åren.

Att omställning upplevs på olika sätt av olika människor låter kanske uppenbart, men det är en betydelsefull insikt när man försöker närma sig frågan om hur våra lokalsamhällen ska kunna ställa om. Människors åsikter och värderingar kring vad som är effektivt och rättvist spelar stor roll, liksom vad man anser om vem som kan och bör vara delaktig i omställningen. När vi pratar om omställning tänker många på global styrning och stora agendor som sedan ska realiseras på lokal nivå. Men förändring kan även drivas (eller hindras) nedifrån och upp. Även global omställning börjar på vissa platser där hävstångskraften finns.

TEXT: Elsa Reimerson, universitetslektor i statsvetenskap

Antaganden om problemet styr handlingsvägarna

I klimatpolitiken talas det mycket om att lokala aktörer är centrala om vi ska kunna bromsa och mildra effekterna av klimatförändringar. Vad som kan och bör göras på lokal nivå är dock inte så lätt att veta. Det kan kännas som att det man gör bara är en droppe i havet och som att de stora och viktiga besluten ändå fattas långt bort, på nationell eller till och med global nivå, och är svåra att påverka. Det kan kännas som att de åtgärder som föreslås inte passar in i det sammanhang man själv är i, eller att de inte tar hänsyn till förutsättningarna på den plats där man bor. Vi ville undersöka vad våra deltagare tycker bör göras med anledning av klimatfrågan – när, hur och av vem.

En bärande del i projektet var deltagarnas visioner av lokalsamhället om 100 år, deras tankar om vägen dit och skogens roll för att nå den önskade framtiden. Utifrån deltagarnas visioner sammanställde forskarna fyra visioner med olika fokus och ideologisk inriktning som kunde skilja sig ganska mycket åt (se illustration på nästa sida). Deltagarna fick välja vilken av de fyra visionerna de kände mest för och ta fram förslag på delmål som kunde bidra till att nå bilden av hur ett önskat lokalsamhälle skulle kunna se ut om 100 år. De fick också föreslå politiska verktyg som skulle kunna användas för att nå delmålen. När vi analyserade resultaten av gruppernas arbete letade vi efter uttryck för vilket problem deras förslag på delmål egentligen var tänkt att lösa. Vi utgick från att uppfattningen om vad problemet är påverkar vilken politisk lösning man förordar (se faktaruta sid 13).

Vad är problemet?
Vi såg tre tydliga teman som gick igen i alla arbetsgrupper, om än i lite olika grad och på olika sätt:

Ett tema handlade om **kunskap och information**. Det fanns många förslag på delmål på väg mot den önskade framtiden som rörde skolan, till exempel införandet av nya ämnen, förändringar av läroplaner och förändringar av lärarutbildningen. Det fanns också delmål som rörde kunskap och information i samhället mer allmänt, till exempel rörande politikers kunskapsnivå och information till allmänheten. ”Problemet” som därmed skulle lösas kan alltså förstås som brist på kunskap och information, vilket verkar bygga på antaganden om att klimatpolitiska problem kan lösas om bara individer, samhällen och politiker får tillgång till mer och bättre kunskap och information.

Att se brist på kunskap och information som ”problemet”, med lösningar som fokuserar dels på förändringar av skolan och andra utbildningar, dels på allmän informationsspridning i samhället, kan få vissa konsekvenser och effekter. Det är exempelvis inte alltid helt uttalat vilken information och kunskap som behövs, och vad som kan uppnås med den – eller mer av den. Det följer också gärna med en tendens att förlita sig väldigt mycket på kunskap och information, och att underskatta vikten av åsikter och värderingar. Dessutom finns det ofta förväntningar på att vetenskapen ska säga åt oss vad vi ska göra – men för väldigt många åtgärder och vägval har politiska åsikter och ideologi stor betydelse för vad man anser är bra, verksamt eller lämpligt. Det blir också gärna så att man lägger ansvaret på kommande generationer: Det är barnen som ska lära sig mer och bättre så att de kan göra mer och bättre, någon gång i framtiden. Men så har man ju tänkt i alla tider – och saker behöver hända nu om vi ska kunna möta klimatutmaningarna.

Ett annat tema som kom fram var att ”bättre” **användning av naturresurser** är viktiga delmål på vägen mot den önskade framtiden. Deltagarna presenterade både konkreta förslag för till exempel

Fyra visioner med olika fokus och ideologisk inriktning togs fram med hjälp av deltagarna.

byggande, markanvändning och transporter – och mer abstrakta mål om att skydda biologisk mångfald, ersätta fossila bränslen och utveckla alternativa energikällor. ”Problemet” förstod vi här som att vi inte använder våra naturresurser på rätt sätt nu, eller att det finns risk att vi inte kommer att göra det i framtiden, och att de politiska verktyg vi har nu inte är tillräckliga eller lämpliga för att åtgärda detta. Det ”problemet” vilar på antaganden om att det är möjligt att använda naturresurser på ett sätt som bromsar och mildrar effekterna av klimatförändringar, och att det är möjligt att förändra rådande system – eller radikalt ändra dem – för att uppnå detta.

Det är ju ett ganska positivt medskick – men med det följer också vissa konsekvenser och effekter som behöver diskuteras. Man styr gärna undan från frågor som rör ändligheten i våra naturresurser, och möjligheten att det inte går att fortsätta som vanligt (business-as-usual) utan att det måste till mer radikala förändringar. Det kan också vara svårt att frigöra sig från rådande system; vissa av deltagarnas förslag syftade till ett mer radikalt skifte mot lokalt självbestämmande och självförsörjning, men de flesta låg ganska nära nuvarande situation och system. Till exempel verkar det bakom förslag om förändringar av transporter ligga antaganden om att vi ska fortsätta röra oss ganska mycket – både människor och varor – men att vi ska använda andra transportslag (kollektivtrafik) och/eller andra (fossilfria) bränslen.

Det tredje temat vi såg handlade om **möjligheter till lokalt handlande**. Deltagarnas förslag på landsbygdsutveckling, tankar om decentralisering och förslag till ökat samarbete på lokal nivå tyder på att ”problemet” är att den lokala nivån skulle kunna – och borde – göra mycket mer, men att det saknas möjligheter, resurser eller handlingsutrymme att göra allt. Bakomliggande antaganden kan vara att det finns en ovilja att agera på lokal nivå – att det finns mycket som särskilt kommuner skulle kunna göra, men att

Det här sättet att jobba – att försöka få syn på vilka antaganden som ligger till grund för olika lösningsförslag – är en typ av policyanalys som används inom statsvetenskapen. Den gör det möjligt att få syn på vad som tas för givet i en viss situation. Om man ser antagandena kan man också lättare se alternativen. Arbetssättet kommer ur kritiska forskningstraditioner inom statsvetenskapen och andra ämnen som utgår från att det spelar roll hur vi pratar om saker. Språket är inte bara en neutral förmedlare av företeelser, utan genom språket blir världen till. Vilken berättelse som är mest dominerande påverkar uppfattningarna om vilka handlingsalternativ man kan se står till buds.

Exempel:

FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRD:
Förbättra märkningen av ekologisk och klimatsmart mat.

IDÉ OM PROBLEMET:
Konsumenter köper ”fel”, för att de inte har tillräcklig information om vad som är ”rätt”.

ANTAGANDEN:
Det är centralt att ändra individers beteenden och individer ändrar sina beteenden givet att de får tydlig information om hur de bör göra.

KRITIK MOT FÖRSLAGET:
Hög grad av individualisering och fokus på konsumtion gör att ansvaret läggs på den enskilde konsumenten samtidigt som de totala effekterna och kollektiva konsekvenserna görs osynliga.

FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRD:
Förbjud fossila bränslen för privatfordon.

IDÉ OM PROBLEMET:
Enskilda personer beter sig på ett sätt som blir skadligt för alla.

ANTAGANDEN:
Det är centralt att ändra en stor grupps beteenden samtidigt och individer ändrar inte sina beteenden särskilt mycket om de inte blir tvingade.

KRITIK MOT FÖRSLAGET:
Ansvaret och makten läggs centralt. Man riskerar att osynliggöra att enskilda individer har olika förutsättningar, till exempel vad gäller tillgång till alternativa transporter som kollektivtrafik eller laddningsstruktur för elbilar.

det av någon anledning är trögt. Det kan också bygga på antaganden om att den lokala nivån skulle kunna öka sin aktivitet, om man bara fick större möjligheter, resurser och handlingsutrymme.

Även här finns alltså ett ganska positivt och konstruktivt synsätt, och det verkar som att våra deltagare tror att det finns goda förutsättningar att mobilisera och aktivera medborgare, organisationer och politiker på lokal nivå. Men man kan då fråga sig: Om den lokala nivån redan skulle kunna göra mer, varför gör den då inte det? Man kan också behöva bena lite mer i vilka hindren för handling egentligen är och hur de kan överbryggas. Med det här synsättet följer också en tendens att lägga ansvaret ”nån annanstans” och det blir lite otydligt vems fel det är att det inte görs mer lokalt och vem som har ansvar för att möjliggöra att det görs mer.

Vad spelar skogen för roll?
En av våra utgångspunkter var att förutsättningarna för att kunna agera mot klimatförändringar på lokal nivå beror på uppfattningar dels om vilka lokala effekter klimatförändringar får, dels personliga erfarenheter av klimatförändringar. Därför kan det vara hjälpsamt att koppla klimatförändringarna till vad som sker i människors omgivning och till deras egna erfarenheter – och det var ju där skogen kom in. Vi pratade mycket om skogen och uppmuntrade deltagarna att fundera på skogens roll även i den här workshopen. I resultaten är dock skogen ganska frånvarande – eller snarare, skogen är ganska tyst. Den finns med mer indirekt. Det finns en del konkreta förslag på delmål som till exempel rör fördelning mellan olika former av skogsskötsel och skydd av skog. Det finns också förslag på användning av exempelvis lokalt plockad svamp och bär i skolmatsalar och på äldreboenden, men annars är det ganska abstrakta förslag som kommer fram, exempelvis att ”se skogen i ett landskapsperspektiv” och ”bevara biologisk mångfald”. En hel del förslag verkar förutsätta ett fortsatt skogsbruk och uttag av skogsprodukter för till exempel byggnationer och biogasproduktion, även bland dem som hade mer radikala visioner vad gällde omställning.

Kanske är vi så inkörda i att vi kan leva på basis av naturen i den skala vi gör nu att vi har svårt att förhålla oss till naturresurser som inte bara möjliggörande, utan även begränsande för våra liv?

Vad har vi lärt oss?
Resultaten från den här studien visar på vikten av att fundera över vilka problem ens lösningar faktiskt adresserar, och vilka antaganden som ligger till grund för dem. Genom att göra det kan man få syn på det som tas för givet och ifrågasätta det, för att på så sätt öppna upp för att se andra alternativ.

Resultaten visar också att det behövs ganska stora ansträngningar för att tänka utanför boxen – vi är ofta ganska fast i hur saker är, och kan ha svårt att föreställa oss något radikalt annorlunda. Det är lättare att justera än att tänka och göra helt nytt och det är ju inget konstigt med det, men för att möta klimatutmaningarna behöver vi nog också ta i lite för att rucka på invanda mönster.

Ett medskick vi också vill göra är att poängtera vikten av politik som något nödvändigt och i grunden bra. Det finns inga lösningar som är helt ”rätt” eller som alla kommer kunna tycka är lika bra. Det måste alltid göras avvägningar och prioriteringar, och ens värderingar och åsikter spelar jättestor roll för vad man tycker ska göras och hur. Att fundera över vilka värderingarna och åsikterna är och hur man tror att förändring bäst kan åstadkommas gör det lättare att se nya lösningar och alternativ – och ibland kanske ändra sig.

TEXT: Isabella Hallberg-Sramek,
doktorand i skogsskötsel

Skogen och klimatet ur ett lokalt perspektiv

Diskussionerna om hur skogen lämpligast bidrar till att bromsa klimatförändringar är ofta ganska abstrakta och ospecifika. Man talar om skogen i generella termer eller om skogen någon annanstans. Många gånger kopplas också klimatsmart skogsbruk till specifika skötselmetoder eller trädslag, utan reflektion över vilka värden vi önskar främja i skogen, och varför. Den sociala kontexten tappas alltså bort i samtalen om skogen, vilket är något vi ville uppmärksamma i det här projektet. Vi ställde därför frågan – vad händer när vi tar ner diskussionen om skogen och klimatförändringarna till en lokal och konkret nivå? Kan det öppna för nya sätt att se på skogen?

Genom exkursioner och workshopar har vi undersökt vad som är viktigt för skogens intressenter på lokal nivå. Tillsammans med våra deltagare i Vindeln, Umeå, Lessebo och Växjö, försökte vi göra klimatsmart skogsbruk mer konkret genom att titta på olika typer av skog och skogsskötsel tillsammans, diskutera för- och nackdelar med olika typer av skogsskötsel och också fundera över vilka möjligheter och hinder som finns för att ta tillvara skogens många olika värden.

Det blev tydligt att skogen är mycket mer än ett sätt att möta klimatförändringarna. Den är en plats att leva på och leva av – för både människor och skogens många arter. En plats där sysselsättning skapas, där människor kan återhämta sig och där olika intressen kan mötas och samsas. Givetvis finns där också konflikter, men deltagarna lyfte fram dialog och samverkan som ett sätt att nyansera motsättningar och göra det möjligt att mötas kring skogen.

Så hur bör vi då sköta skogen med tanke på klimatet? Den viktigaste lärdomen från vårt projekt är att vi behöver anpassa skötseln till de förutsättningar, människor och kontexter som finns på platsen. Det finns ingen ”one-size-fits-all” lösning, utan även skogsskötseln behöver utgå från och skräddarsys efter de människor, ekosystem och infrastrukturer som finns lokalt. Både för att kunna adressera lokala och globala utmaningar.

På de platser vi studerade i projektet visade det sig finnas utrymme för att utveckla många av skogsskötselns sociala aspekter, till exempel genom mer lokal samverkan, utökad lokal förädling och mer diversifierad användning av skogens många produkter och tjänster. Deltagarna var också sugna på att få veta mer om i vilken utsträckning alternativa skogsskötselmetoder och trädslag testats och använts lokalt. De såg att en mångfald av metoder och trädslag skulle kunna främja skogens många värden för både människor, klimat och biologisk mångfald och samtidigt bidra till att sprida klimatrelaterade risker, både vad gäller miljö och ekonomi.

När vi tog ner klimatsmart skogsbruk till lokal nivå, så blev vikten av den lokala platsen och kontexten ännu tydligare. Vi behöver se skogen och skogsskötseln ur ett vidare perspektiv. Den är inte bara något som finns och sker där ute, utan den formas också av de samhällen vi lever i och de framtida samhällen vi vill se. Skogen har under lång tid format lokala samhällen, medan samhällena i sin tur format skogen. Ett medskick från projektet är därför att klimatsmart skogsbruk behöver utgå ifrån de lokala sammanhang i vilka skogen sköts och används för att bli begripligt och hanterbart i praktiken.

TEXT: Isabella Hallberg-Sramek,
doktorand i skogsskötsel

Skogsskötsel handlar också om lokala erfarenheter och värderingar

I projektet ”Ta ner himlen till jorden” var skogen ett viktigt medel för att göra klimatförändringar konkreta och mer greppbara för människor på lokal nivå. I exkursioner och workshopar med våra deltagare från Vindeln, Umeå, Lessebo och Växjö samtalade vi om vilken skogsskötsel de skulle vilja se med tanke på klimatet.

Tillsammans med deltagarna från framför allt Västerbotten fördjupade vi diskussionen om skogsskötsel i slutet av projektet. Vi utvecklade fyra olika alternativ för hur skogarna i Umeå och Vindeln kommun skulle kunna skötas. Med hjälp av en datormodell simulerade vi sedan skogens utveckling över 100 år. Det gav oss fyra olika framtidsscenarier för skogens utveckling som vi kunde använda för att diskutera styrkor och svagheter med de olika alternativen tillsammans med deltagarna.

Det första scenariot utgick från att skogen sköts med klassiskt trakthyggesbruk, det vill säga så som majoriteten av den svenska skogsmarken sköts idag. I de andra tre alternativen varierade vi balansen mellan virkesproduktion, kollager i skog och mark, samt främjande av biologisk mångfald, men också vilka trädslag som framför allt skulle användas. Så här såg alternativen ut:

1. Klassiskt scenario. Trakthyggesbruk, framför allt med tall och gran och träden avverkas när de är ca 100 år. Efter avverkning, klassisk föryngring med markberedning och plantering.

2. Intensivt scenario. Liknar det klassiska scenariot med några skillnader; främmande trädslag förekommer, framför allt contorta-tall, och delar av skogen gödslas flertalet gånger. Träden avverkas när de är ca 80 år.

3. Naturnära scenario. En viss del av skogen lämnas för fri utveckling till förmån för bevarande av biologisk mångfald. I övrigt bedrivs ett blandskogsbruk, lövskogsbruk och till viss del också hyggesfritt skogsbruk. Träden i den brukade delen är ca 125 år när de avverkas.

4. Kombinerat scenario. Här kombineras det naturnära och det intensifierade alternativet. Det innebär att delar av skogen lämnas för fri utveckling, att lövträd sparas i brukade delar och att främmande trädslag och gödsling förekommer. I den brukade delen avverkas träden efter ca 75 år.

Under en digital workshop fick deltagarna se resultatet av modelleringen, det vill säga hur samma skog skulle komma att se ut beroende på vilket av de fyra framtidsscenarierna man väljer. De fick diskutera styrkor och svagheter i respektive scenario och fundera över vilket som skulle passa bäst ur ett lokalt perspektiv. Det visade sig att inget av scenarierna fick deltagarnas fulla gillande – alla deltagare ville modifiera skogsskötseln mer eller mindre.

Deltagarna ansåg att den (lokala) sociala acceptansen för de olika scenarierna förmodligen skulle vara högst för det klassiska (1) och det naturnära scenariot (3). Detta trots att resultatet av modelleringen visade att det var det kombinerade (4) scenariot som hade flest styrkor kopplat till biodiversitet, klimat och ekonomi. Det kombinerade scenariot skulle alltså ha svarat bäst mot de globala avtal Sverige har ingått när det gäller att motverka klimatförändringar och bevara biologisk mångfald, utifrån de indikatorer vi tittade på. Deltagarna såg däremot att det kombinerade alternativet hade många svagheter i relation till de sociala och kulturella värdena, till exempel gällande möjligheter till rekreation, jakt och vilt, ren-

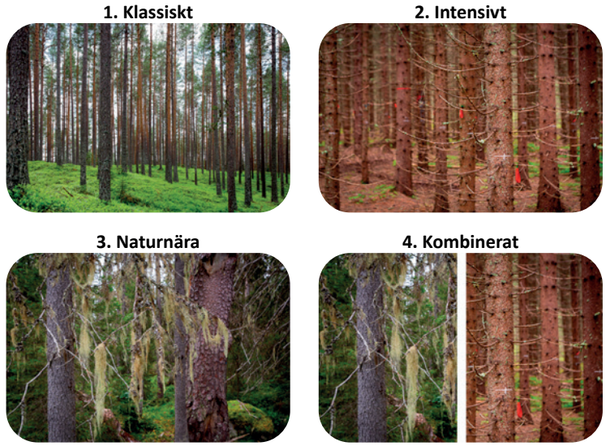

FOTO: JON FLOBRANDT/UNSPLASH.NR 1. ANDREAS PALMÉN NR 2,3,4.

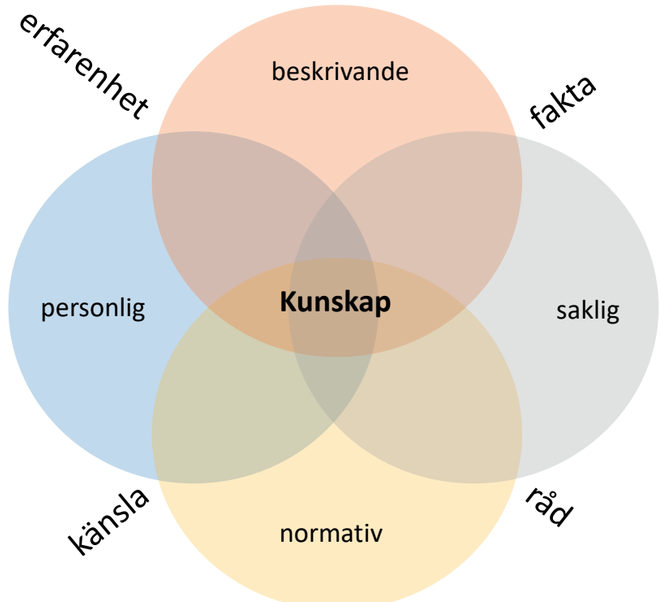
näring, virkeskvalitet och social acceptans. Dessa värden gynnas i stället desto mer i det klassiska (1) och naturnära (3) scenariot.

Deltagarna diskuterade också hur klimatförändringarna skulle kunna påverka skogen i de olika alternativen. De framhävde då att det intensiva (2) och det kombinerade (4) scenariot förmodligen skulle vara förknippade med hög risk, eftersom de kopplade ihop främmande trädslag och gödsling med sämre motståndskraft mot framför allt stormskador och skogsskadegörare. Det naturnära (3) skulle däremot förmodligen vara det med lägst risk, tack vare en hög andel bland- och lövskog. Den höga andelen skog som lämnas för fri utveckling i det naturnära scenariot skulle däremot kunna skapa problem med skadegörare, så det var inte så svartvitt.

Överlag identifierade deltagarna både styrkor och svagheter med alla scenarier, och det fanns inget scenario som uppfyllde alla deltagarnas förväntningar på skogen. Däremot har vi genom den här studien, med hjälp av de som är närmast berörda av skogens skötsel, lyckats belysa dessa för- och nackdelar, både kvantitativt och kvalitativt. Den här gemensamma utvärderingen av olika skötselscenarier kan därför utgöra ett underlag för skogsägare och beslutsfattare lokalt.

Vi kunde konstatera att om vi enbart hade gjort modelleringen, så hade vi landat i en slutsats om vilken skogsskötsel som hade flest fördelar. När vi pratade om olika sätt att sköta skogen med människor som hade lokal förankring, kom vi till andra slutsatser. Detta belyser värdet av att kombinera kvantitativa och kvalitativa metoder i forskningen. Genom modelleringen kunde vi nämligen modellera och kvantifiera skogens olika värden över tid, medan workshopen bidrog med kvalitativa aspekter kopplat till de lokala aktörernas erfarenheter och värderingar. Med de två metoderna kombinerade fick vi en bredare och djupare bild av de olika skogsskötselalternativens konsekvenser.

Avslutningsvis kan vi konstatera att det finns en rad olika sätt att sköta skogen som kan vara bättre eller sämre beroende på vem man frågar och vad den man frågar värderar högst. Förutsättningarna på platsen spelar stor roll och det är inte säkert att det som verkar bra idag ser lika bra ut i morgon, eftersom både skogen, klimatet, vår kunskap och våra värderingar är föränderliga. Då skogsskötseln också inkluderar politiska och etiska aspekter – vem har egentligen rätten till skogen? – så behöver skogens framtid också avgöras i det demokratiska systemet. Skogsskötsel handlar alltså inte bara om naturvetenskapliga fakta utan också om åsikter, värderingar och erfarenheter och om avvägningar mellan olika värden och intressen.

De fyra kunskapsdimensionerna överlappar.

Behöver vi mer kunskap för att kunna hantera klimatförändringar?

TEXT: Janina Priebe, forskare i miljöhistoria

När det gäller åtgärder mot klimatförändringar och särskilt när det kommer till konkreta saker som går att uppleva – som skogen – så hamnar i regel vetenskaplig kunskap längst upp i huvudet. Det finns ofta en förväntan om att vetenskapen ska säga till oss vad vi ska göra och bakom det sättet att se på kunskap finns en lång tradition. Under de senaste århundrandena har vetenskaplig kunskap om miljön vuxit fram som vägvisare för vilka åtgärder som bör vidtas, men frågan är varför omställningen inte går fortare med tanke på hur mycket vi ändå vet om problemen.

I samtalet om klimatfrågan och skogen hör man idag ofta att det är viktigt att våra handlingar bygger på fakta och att folk inte bara har åsikter om saker och ting. Samtidigt blir både forskningen och den politiska styrningen alltmer medveten om att åtgärder mot klimatförändringar inte bara handlar om vad vi vet rent rationellt. Vilka åtgärder vi förordar handlar också om värderingar, det vill säga vad vi tycker är viktigast, men också om vad vi har känslomässig anknytning till eller vad vi har upplevt – våra erfarenheter. Dessa insikter har lett till en diskussion om att det krävs en kulturell omställning om hållbarhet ska vara möjligt – en omfattande förändring som gör att våra värderingar och vad vi tror och tycker förändras utifrån ett mer hållbart perspektiv.

Vad innebär då spänningarna mellan fakta och åsikter? Vi har i vårt projekt kommit fram till att kunskap

är mycket mer än fakta. I själva verket kan det kanske vara just vår strikta kategorisering och värdering av olika typer av kunskap som gör det svårt för oss att hantera klimatfrågan.

Fyra dimensioner av kunskap
Vi har tittat närmare på olika sätt att se på kunskap om skog och klimat och på vilka olika typer av kunskap som har betydelse för våra handlingar och beteenden. Ur detta har vi härlett fyra dimensioner av kunskap; kunskap som fakta, kunskap som råd, kunskap som erfarenhet och kunskap som känsla. I alla fyra fallen handlar kunskap om att man ”vet vad som behöver göras” – och när det kommer till själva ”görandet” spelar det ofta inte så stor roll om åtgärdsförslagen bygger på beskrivande, värderande, saklig eller personlig kunskap. Effekten blir densamma ...

Kunskap som fakta handlar ofta om att kunna förstå stora sammanhang, till exempel vilka processer som finns i klimatsystemet, hur de påverkar ekologiska processer i skogen och så vidare. Det finns en idé om att den här dimensionen av kunskap är något vi alla kan komma överens om. Den skapas någon annanstans, av någon annan, men vi kan alla lära oss den här kunskapen till exempel i skolan och från forskningsstudier. Här finns en tanke om att det måste finnas en neutral och välbalanserad sanning i form av fakta som säger hur det är ”på riktigt”.

Då blir det därför ett stort problem om den här kunskapen anses stå i beroendeställning till eller vara påverkad av ekonomiska intressen, eller vara kopplad till politiska agendor. Då uppstår behov av att granska hur politiker framställer klimatfrågan och skogen, eftersom den neutrala kunskapen anses kunna förvrängas genom politiska agendor och perspektiv. Forskare hamnar inte sällan i situationer där de behöver ta ställning till på vilken ”sida” de står i det avseendet.

Här blir det intressant att titta på en annan kunskapsdimension: **kunskap som råd**. Den dimensionen kopplar neutral kunskap i form av fakta direkt till handling och råd om vad man ska eller bör göra för att hantera ett visst problem. Kunskap som råd kopplar ihop det vi vet med det vi gör och vill göra utan särskilt stora överväganden över stegen däremellan. Ofta finns uppfattningen att om vi bara hade tillräckligt med kunskap så skulle vi göra saker rätt och den kunskapsbaserade utvecklingen (teknologier o.s.v.) skulle därmed driva samhällsutvecklingen framåt och mot rätta mål (t.ex. hållbarhet).

I vårt material visade sig också två kunskapsdimensioner som bygger på personliga intryck och tolkningar: **kunskap som erfarenhet** och **kunskap som känsla**. När deltagarna lyfte fram minnen av hur vissa platser såg ut förr och hur miljön hade förändrats genom åren, så beskrevs förändringar ofta som erfarenheter när minnet av förändringen kunde beskrivas i detalj. Med erfarenheter menar man ofta personlig kunskap efter att något provats i praktiken. Det kan vara något som går att verifiera med hjälp av fakta och något man skulle kunna föra vidare till kommande generationer (till exempel erfarenheter av hur isen förändrat sig, eller erfarenheter av hur man skötte skogen förr). Vi kunde samtidigt se att när våra deltagare lyfte fram lite mer vaga minnen och beskrivningar av platser och förändringar av miljön, så beskrevs förändringen snarare utifrån en ”känsla”. Även språkhistoriskt är relationen tydlig och visar att känsla, kännedom och kunskap för att agera (”kunna”) relaterar till varandra.

Ofta finns en viss tendens att vilja bekräfta personliga kunskaper som erfarenheter och känslor genom att jämföra dem med vetenskapliga fakta innan man skrider till handling. Men deltagare påpekade också att man behöver vara ”personligt engagerad” och känslomässigt berörd för att ha handlingskraft att ”göra något”. Det finns alltså en koppling mellan de olika kunskapsdimensioner och de förstärker varandra.

Vår slutsats är att fakta och åsikter inte behöver stå emot varandra och att det inte heller finns någon motsats mellan fakta och känslor. Kunskap som grund för våra handlingar rör sig någonstans däremellan. Fakta, råd, erfarenhet och känslor är länkade till varandra och alla fyra dimensionerna behövs för att kunna agera mitt i klimatkrisen och i konflikterna kring skogens roll.

TEXT:
Malin von Essen,
facilitator i projektet
och frilansskribent

Folkrörelsen för klimatet – finns den?

Projektet ”Ta ned himlen till jorden” ville undersöka om det finns en kraft för samhällsomställning i lokalsamhället – en hävstång som kan möta klimatförändringar och som finns mellan den globala/statliga nivån och den individuella.

Som vi har berättat tidigare visade det sig att deltagarna i de lokala grupperna kunde se att lokalsamhället historiskt haft kapacitet att hantera omställning och kris. Det som förvånade forskarna var att lokalsamhället knappast alls fanns med som hävstång till förändring i berättelserna om framtiden.

– Det verkar som om någon bortom oss själva ska stå för handlingskraften, säger Janina Priebe som är forskare i miljöhistoria vid Umeå universitet och en av forskarna i projektet.

Anna Sténs, historiker, Folkrörelsearkivet i Västerbotten

Anna Sténs är historiker, forskare och den som koordinerade projektet. Numera är hon chef för Folkrörelsearkivet i Västerbotten. Hur ser hon på lokalsamhällets kapacitet att bidra till en större samhällsomställning? Går det att anlägga ett folkrörelseperspektiv på klimatfrågan?

– Det är intressant att deltagarna upplever att den lokala handlingskraften ligger så långt borta. Erfarenheterna av historien visar att det har funnits stor potential i att ena sig för att åstadkomma förändring som har bred förankring.

Folkrörelsearkivets uppdrag är att förvalta föreningslivets historia och också att tillgängliggöra den. Under en period har arkivet jobbat med att visa och levandegöra rörelsen som kämpade för att kvinnor skulle få rösträtt och möjlighet att bli valbara och få representation i riksdagen. Det är ett av många exempel som visar att människor som sluter sig samman kan åstadkomma stor skillnad i samhället, menar Anna Sténs.
– I det fallet fick kvinnor kämpa väldigt länge lokalt, regionalt, nationellt och internationellt. De jobbade på flera fronter, över partigränserna och fortsatte arbeta strategiskt för att förbättra representationen i politiska församlingar också efter att kvinnor fått rösträtt. Mycket av kampen skedde i föreningsform och det visade sig att man kunde enas utan partiideologiska utgångspunkter, säger hon och fortsätter:

– Men när det gäller klimatfrågan måste det gå snabbt och det är stora omvälvande saker som måste göras.

Det handlingsutrymme som projektet vill hitta – mellanrummet mellan det globala/staten och individen – är det utrymme där föreningslivet och folkrörelserna traditionellt har verkat. Anna Sténs berättar om de stora samhällsförändringar under 1800- och 1900-talet som skapade utrymme för

organisationer som ville påverka samhällsutvecklingen. Hundratusentals medlemmar anslöt sig till folkrörelser som nykterhetsrörelsen, väckelserörelsen och arbetarrörelsen. Folkrörelserna spelade väldigt stor roll för hur samhället kom att utvecklas.

– I våra arkiv ser man vilken samhällskraft folkrörelserna har varit och hur nödvändiga de har varit för att skapa förändring. Människor var helt enkelt tvungna att sluta sig samman och arbeta tillsammans för att skapa den samhällsförändring man ville se. Folkrörelserna var också ett socialt kitt; det var i nykterhetslogen det roliga hände – här fanns ett rikt utbud av bland annat musik, dans och bio.

Från 1960-talet förändras så tyngdpunkten i föreningslivet på grund av nya, stora samhällsförändringar.

– Föreningslivet i Sverige kom att inspireras bland annat av medborgarrättsrörelsen i USA och inslagen av aktivism ökade. Samtidigt blev de traditionella folkrörelserna svagare, dock med undantag av arbetarrörelsen som fortfarande är stark, säger Anna Sténs.

Exempel på denna nya typ av föreningsrörelse var de solidaritetsgrupper som försvarade utsatta gruppers rättigheter i till exempel Afrika och Latinamerika. Det växte också fram lokala aktivistgrupper, som exempelvis Vindelådalens aktionsgrupp, som ville förhindra exploatering av Vindelälven under 1960-talets stora vattenkraftutbyggnad. Föreningen lyckades indirekt sätta i gång en folkligt förankrad nationell rörelse som till slut helt stoppade vattenkraftutbyggnaden i Sverige.

Men sedan sker något kring 1980- och 1990-talen.

– Då blir vi mer individualistiska och tappar till viss del bort möjligheten att kämpa för gemensamma saker, säger Anna Sténs och fortsätter:

– Vi har inte upphört att sluta oss samman; vi fortsätter att ha ett starkt föreningsliv men jobbar kanske inte på samma sätt numera. Fortfarande är cirka 80 procent av svenskarna medlemmar i en förening, men då räknas fackföreningar, idrottsföreningar och bostadsrättsföreningar.

Det finns idag en ganska omfattande klimatrörelse med flera internationella och nationella föreningar och nätverk som exempelvis *Fridays for future*, som strejkar för klimatet och *Extinction Rebellion*, som kräver radikala åtgärder mot en hotande ekologisk kollaps och den globala uppvärmningen.

Men borde det inte finnas utrymme också för andra typer av föreningar som samlar dem som inte står på barrikaderna utan vill verka på andra sätt, i sin egen vardag?

– Jo, och apropå det är det lite förvånande att våra deltagare inte kunde se sitt lokala handlingsutrymme. Det finns ju så långa traditioner av att verka lokalt genom exempelvis byaföreningar som har haft och har som uppgift att verka för byns fortlevnad och framtid, säger Anna Sténs.

Kan du se några frön till nya folkrörelser i Sverige?

– Klimatrörelsen med sina olika former av föreningar och mer lösliga nätverk är en form av folkrörelse, men jag tror att även andra föreningar, som byaföreningar och bostadsrättsföreningar, måste arbeta mer aktivt med klimatfrågan för att skapa faktisk förändring med bred förankring, säger Anna Sténs.

– Det behövs också förebilder och de måste lyftas fram – alltså de som redan lyckats göra skillnad på konkreta sätt lokalt. Kanske var det just de goda exemplen på lokalt klimatarbete som våra deltagare saknade.

Vindelälven och hr Skoglund

Planertz och Vindelälven

Riksdagsaktion för Vindelälven

Skona Vindelälven!

…tterhet i dödsdömda byar

…ver Vattenfalls köpslagan

…llet Vindelälven

Striden om Vindelälven

Kommunerna till gemensam aktion i Vindelälvs-frågan

…elälvens utbyggnad

…ersättliga värden

Björn Moraeus

Vindelälven — oktober 1967

Vindelälven har utan tvivel varit vår mest omdebatterade naturvårdsfråga under året (se bl.a. tidningsklippen t.v.)! Vi har tidigare följt Vindelälvsfrågans utveckling via SNF:s länsombuds, dr Björn Moraeus, rapporter (se SN 4:1965, s. 149 och 5:1966, s. 173). Han lämnar här en ny redovisning, fram till dags dato.

När jag skrev min artikel i Sveriges Naturs novembernummer 1966, var Vattendomstolen sysselsatt med bedömningen av det planerade Långfors kraftverk nere vid Vindelälvens mynning, och domstolen hade just fått in ännu en ansökan från Vattenfallsstyrelsen. Det gällde det stora företaget kallat Gauto kraftstation och Gautojaures reglering. Det gällde att få vattenmagasin till de planerade kraftverken i Vindelälven, och då lämpade sig sjösystemet uppe i bifloden Laisälven bäst. I överenskommelsen med Naturvårdsnämnden i maj 1966 hade ju Vattenfallsstyrelsen helt släppt tanken på att göra vattenmagasin vid Vindelälvens källor.

I Långforsmålet kom dom

i juni 1967. Sökanden hade begärt att företaget skulle bedömas isolerat, utan

Demonstrationståg mot Vindelälvens utbyggnad i Adolfström-Gauto.
Foto: Göran Laisfeldt, Arjeplog

TEXT: Malin von Essen

Studiecirkeln som medel för samverkan

Ett av resultaten från projektet Ta ner himlen till jorden är studiecirkeln ”Skogen, klimatet och allt det andra”. Cirkelns studiehandledning går att nå via Studiefrämjandet och vänder sig till människor som känner att klimatfrågan är viktig men kanske tycker att den är för stor och svår att ta in. Tanken bakom studiehandledningen är att ge stöd till grupper som vill bidra till förändringar med utgångspunkt från den plats där de lever.

Luka Anic är verksamhetsledare på Studiefrämjandet i Västerbotten. Han tror att studiecirkeln har potential att göra skillnad just för att den kan samla människor med olika åsikter.

– Studiecirkeln är en folkbildningspedagogik som öppnar upp för människor med olika åsikter att samlas, lära av varandra och skapa en gemensam plattform för utveckling. Studiematerialet blir något att samlas kring och bidrar till att man kan mötas på ett respektfullt sätt, även om man tycker olika, säger han.

Anders Wigren, utvecklingsledare för natur- och friluftsliv på Studiefrämjandets riksförbund har varit med och utvecklat studiehandledningen ”Skogen, klimatet och allt det andra”. Han tror att den kommer att kunna bidra till att göra klimatfrågan mer konkret och greppbar.

– Det här studiematerialet fokuserar på att man utgår från en plats och att det finns olika perspektiv på klimatförändringarna – man tycker ju inte lika bara för att man är på samma plats. Hittills har klimatfrågan varit teoretisk och de praktiska åtgärderna för anpassning till klimatförändringarna har inte börjat ske på riktigt ännu. Men när vi står inför tydliga klimateffekter kommer människor att behöva mötas och hantera dem tillsammans. Där kan studiecirkeln vara en väldigt bra arbetsform som ger möjlighet att prata, reflektera, återkoppla och utvecklas tillsammans, säger Anders Wigren.

För Luka Anic och Anders Wigren är folkbildningsrörelsen en självklar och central del av en fungerande demokrati. Studiecirkeln ser de som en väl beprövad metod för demokratiska och inkluderande samtal.

– Vi verkar i en tid då informationsflödet är extremt snabbt och överväldigande och min känsla är att ”informations-overflow” leder till polarisering – allt blir så snabbt och ytligt. Demokratiska samtal behövs verkligen. De måste förstås inte ske i studieförbundens regi. Det viktiga är att människor med olika perspektiv möts så att de kan röra sig framåt tillsammans, säger Anders Wigren.

– Ja, vi behöver verktyg som grundar sig i lusten att lära sig något man är intresserad av tillsammans med andra. Studiecirkeln är en bra metod för samverkan, säger Luka Anic.

Valet att berätta om forskningen i en studiecirkelform var delvis en konsekvens av pandemin säger Annika Mossing, kommunikatör inom projektet.

– Pandemin tvingade oss att tänka ett varv till om vad vi egentligen vill förmedla och eftersom det inte handlar om ett paket med fakta utan istället ett sökande efter perspektiv, gemensamt lärande och lokala förhållningssätt till klimatomställningen, så blev det en studiecirkel.

Samarbetet med Studiefrämjandet har gett mersmak och för forskarna och forskningskommunikatören är mötena med aktiva folkbildare på ”gräsrotsnivå” väldigt givande. Det är en ny form av forskningskommunikation där forskarna väljer att lita på att människor kan ta till sig och använda sig av forskningsprocessens utgångspunkter och verktyg och inte bara av färdiga resultat.

– Det är väl en sådan tilltro som skapar bra samhällen, säger Annika Mossing. Jag blir glad när en studiecirkelledare ställer frågan till vår projektgrupp; ”Vill ni ha något av oss sedan?” För svaret är ju ”Vi vill bara att ni försöker bidra till respektfulla, demokratiska samtal om hur vi tillsammans kan ta oss an framtiden” Och det är ju på sitt sätt ganska storslaget, för det är att ta bildning och demokrati på allvar.

Alla vet att det är bråttom att göra en hållbar omställning. Det har aldrig tidigare funnits en så stor medvetenhet om detta med så mycket kunskap, teknik och styrmedel. Trots det står omställningen och stampar.

Kanske hjälper det att vända på perspektivet och belysa hur förändring kan uppstå ur ett mänskligt och lokalt perspektiv?

Hur kan förändring ske som är inkluderande och ger människor möjligheter att ta kontroll över sin situation?

”Ta ner himlen till jorden” har undersökt hur skogen kan användas för att göra klimatfrågan konstruktivt angripbar i lokala sammanhang.

I denna skrift presenteras resultat och lärdomar från forskningsprojektet. Dessutom presenteras hur forskarna försökt skapa ringar på vattnet genom sitt arbetssätt, bland annat med hjälp av studiecirklar.

SLU

UMEÅ UNIVERSITET

FORMAS